

Petránova Ljudmila.

(Povest. — Spisal Dobrávec.)

I.

Belo nedeljo so imeli v Dolini prvo sveto obhajilo. Za vse župljane, posebno pa še za prvoobhajance je bil to velik, slovesen praznik.

Res, lepo je bilo videti dolgo vrsto belo oblečenih deklic z venci na glavi, z molitveniki v rokah, s svetim mirom v mladem srcu in pa z gorečo željo po ljubljennem Odrešeniku. Prav toliko kakor deklic je bilo tudi dečkov, ki so imeli kitice cvetja na prsih in s svetim strahom pričakovali trenotka, da prejmejo v srce svojega Boga.

Matere in očetje so bili ganeni do solz, ko so gospod župnik prvokrat povabili mlado družinico k mizi Gospodovi. Vsem se je zdelo, kakor da so otroci, ki čakajo sv. obhajila, angelji Božji. In vendar nebeškim duhovom ni dana tolikšna milost kot dolinskim prvoobhajancem.

Tudi Petránova Ljudmila je bila med onimi srečnimi deklicami, ki so danes prvič prejele svojega Zveličarja. O, kolika sreča je prišla v njeno srcé! — Ko je stopala z drugimi tovarišicami proti domu in so si one ogledovale lepo obleko, krasne vence v laseh in kazale mične podobice, katere so bile dobile v spomin slovesnega dné, bila je Ljudmila med njimi samo s telesom, njen duh je plaval tam gori v solnčnih višavah želež se na veke združiti s svojim Bogom.

Na koncu vasi zraven Korenove stoji mala Petranova hišica; zato je bilo Ljudmilinih tovarišic tudi vedno manj. Polagoma so se druga za drugo zgubile domov. Ljudmila je ostala sama in šla mirno po cesti proti Korenovi hiši.

Gospodar Ivan Koren je prvi bogataš v Dolini. Ima veliko in lepo hišo, prodajalnico, mnogo zemljišča in sploh vsega na debelo, ali Ljudmilo in njeno mater sovraži, dasi mu nista storili nič žalega. Nekoč je zapodil deklico domov izpred svojega praga, kjer se je igrala z njegovim sinom, štiriletnim Milančkom. »Poberi se, ti beraški otrok, poberi se od tod. Nič prida ne moreš biti, zakaj tudi tvoj oče ni bil.«

Deklica je jokaje stekla k materi in vprašala, kaj neki je Korenu nahudil njen oče. Mati ji je rekla, da se gre tu za neke denarje, o katerih misli Koren, da mu jih je vzel njen rajnki oče, kar pa ni bilo res.

Rajnemu ni mogel dokazati tatvine, zato je pa skrbno pazil, da bi mogel zaslediti na njem kakšno sumljivost. To se mu ni posrečilo do Petranove rane smrti in tudi poslej ne. Toda oni dan, ko je Koren zasajal drevesa na vrtu poleg Petranove hiše, izkopal je več srebrnih tolarjev. Takoj je sumil, da jih ni ondi zakopal nihče drugi kot pokojni Petran, ker se je bal, da bi jih ne našli pri njem. To je Korénovo sovraštvo do Petranovih še pomnožilo in popolnoma utrdilo v njem prepričanje, da le on in nihče drugi ni kriv tatvine.

Ljudmila je stopala proti njegovi hiši in se spomnila Korenovega sovraštva. Ta misel jo je stresla. Danes ne sme biti temu prostora v njenem srcu, kjer biva sam Kralj nebeški. Bežite sovražne misli, le bežite! — Tako si je Ljudmila prizadevala pregnati skušnjavo. V tistem hipu se prikaže na Korenovem pragu črnolasa glavica malega Milančka. Spoznavši Ljudmilo, hitel ji je nasproti in klical: »O, kako si lepa danes, Milka! Daj meni cvetke, daj!« In ne maraje za očetovo sovraštvo in njegove prepovedi kobacljal je kar po sredi ceste nji nasproti. Tedaj pridreči za njim po cesti par konj brez voznika. Kakor blisek so drvili v vas. Ljudmili ni bilo za lastno nevarnost, tudi ji v tem hipu ni bilo za Korenovo sovraštvo: kakor mlada srnica je planila k dečku in ga skoro brez sape potegnila v stran. Ko mine prva nevarnost, pelje ga v hišo in pové, kaj se je zgodilo.

»Ali ti nisem pravil že tolikokrat, da se mi ne družiš s temi berači!« kričal je Koren na sina, katerega je imel sicer rad, deklico je pa pogledal po strani in odšel. Tudi Ljudmila je odšla, ne da bi ji bil kdo privoščil lepo besedo.

Nekoliko vsled prebitega strahu, nekaj pa morda tudi zato, ker so jo tako mrzlo sprejeli pri Korenu, zginilo je za trenutek prejšnje ravnodušje, zginil je prejšnji mir iz njenega srca. A to je bilo samo za trenutje. Ko je zagledala na pragu ljubo mamico, spomnila se je tudi svoje sreče in zadovoljno je tekla v njeno naročje.

Njeno dobro delo je videl Bog, videl je je pa tudi Korenov brat, kapitan Pavel. Tudi Milančkova mati je je videla, ali zastran boječnosti si ni upala pohvaliti pogumne deklice.

* * *

Bilo je kakih dvanajst let pred temi dogodki.

Takrat je gospodaril na Korenovem domu še stari Koren, priletel in častitljiv možak. V prodajalnici je še pomagal tudi sedanji gospodar Ivan Koren; ker je pa oče sodil, da ni še zadosti izkušen v trgovskih stvareh, moral se je često udati povelju Jožefa Petrana, ki je bil sicer nekoliko starejši, marljiv in vesten pomočnik. Za svoje mladosti se je učil trgovine v mestu. Ko mu je zbolela mati, prišel je domov in ji stregel, poleg tega je pomagal očetu obdelovati malo zemljišče.

Še pred materino smrtjo je oslabil tudi oče. Tako je Jožef Petran izgubil poleg matere in očeta tudi nad dve leti službe s tem, da je z otroško udanostjo lajšal svojima roditeljema zadnje dni njunega življenja. Premišljeval je slednjíč, kaj bi ukrenil. Rojstna hiša je in ostane rojstna hiša; tudi v sami cesarski palači na Dunaju ne bivam tako rad kot tam, kjer sem zagledal luč sveta in preživel mladostna leta. Toda, kaj mi bode vse to, če pa mi ne zado- stuje, da bi imel ob čem živeti. — Tako si je mislil Petran; iz teh mislij ga je pa predramil stari Koren s ponudbo, naj pride v njegovo prodajalnico. Kdo se je raje oprijel ponudbe kot on! Tedaj sta se on in Ljudmilina mati naselila v mali hišici poleg Korenovega vrta. Petranu je bilo osemindvajset let, pa je preudarjal in mislil, da je za mesto že prestar. Sklenil je torej ostate na očetovem domu in pomagati Korenu pri trgovini.

Stari Koren ga je imel rad, ker je znal ceniti njegovo sposobnost, a ne tako domači sin, ki ga je sovražil zastran odkritosrčnosti. Dostikrat je namreč moral, dasi nerad, razkrivati gospodarju, kako se vede Ivan. In to vedenje ni bilo zmiraj vzgledno. Imel je mladenič mnogo napak, med temi tudi grdo trdovratnost in škodoželjnost. Njegova je morala veljati vselej, ko bi se podrlo pol sveta.

Neki jesenski dan je bil za Korenovo hišo poln groze in nesreče.

Delavci so podirali v gori bukve za drva. Prejšnji dan je bil ž njimi tudi stari Koren ter jim odkazoval, kaj bodo posekali in kaj pustili. Vendar njegovi naduhi ni bilo to dobro. Strma pot, dolga hoja, utrujenost in oslabeledost so ga tako prevzele, da je zvečer komaj prilezel domov. Drugi dan so podirali delavci sami, le popoldne jim je nesel domači pastir Boštijan malico.

Ta dečko je služil pri Korenu samo še malo časa. Tudi je moral biti nekje daleč doma, ker se mu je jezik zaletaval prav po tuje. Nihče ni vedel, kje je služboval poprej in kakšno je bilo njegovo prejšnje življenje. Koren ga je sprejel v službo meneč: za volarja bo že dober; ako bo pa sposoben za kaj boljšega, no, saj smo sleharni dan skupaj, lahko se mu še kaj navrže. — Boštijan — klicali so ga Baštè — je opravljal svojo službo vestno in točno; tudi niso opazili domači posli na njem druge napake, kakor to, da je zelo lakomen na denar. Oni dan je tožila starejša dekla, da ji je nekdo vzel iz zaklenjene skrinje tri goldinarje. Ugibala je, a uganila ni tatu. Baštè se ji je sicer zdel sumljiv, reči se mu pa ni upala. Raje je povedala to svoji tovarišici, kateri tudi ni bil dečko preveč vzoren poštenjak, ker ga je videla neki večer, ko je hlastno pobiral na vrtu sadje in je spravljal v nedra za srajco. Zmenili sta se, da ga skupno primeta zvečer za denarje, ko bode zopet doma. Zgrabili sta ga res obe precej trdo, a volar se je tako izrezal, da sta morali molčati.

Ono popoldne, ko je nesel Baštè malico delavcem v goro, oslabeled je stari Koren. Tožil je, da ga silno duši v grlu ter grozovito tišči in peče v prsih. Zvečer so poslali po zdravnika, mladega volarja so pa prinesli delavci malo živega domov. Posekana bukev je namreč tako nesrečno padla nanj, da mu je strla vrat in hrbet.

Vsa Dolina je bila polna groze o toliki nesreči.

Korena so spravili z Bogom, vendar pa ni mogel več govoriti. Duhovnik mu je podelil samo zakrament sv. poslednjega olja, priporočil njegovo dušo in odšel. Nihče se ni utegnil mnogo baviti z umirajočim volarjem, dasi je tako čudno vil z očmi ter mahal z rokama, kakor da bi hotel še nekaj povedati. Seveda, bolečine so ga zmagovale in ko se mu je udrla kri, izdahnil je za vselej.

Takoj so ga odnesli v mrtvašnico.

Vse drugače je bilo s Korenom.

Mož je težko čakal zdravnika. Ko ga pa le ni bilo, sklenil je z Bogom svoje življenje. Izgubil je zavest, v njem je hrščalo kakor v gozdu o nevihti; pa nehalo je tudi to. Došli zdravnik mu ni mogel več pomagati, potrdil je

le, da je bilo za starega moža po tolikih mukah še najboljše zdravilo smrt. Bog bodi milostljiv njegovi duši!

Silna žalost se je naselila v hišo.

Zaprlji so prodajalnico ter s črnim suknom preoblekli stene in oder, kamor so položili Korenovo truplo. Tihi mir je zavladal po vseh prostorih in ta mir je govoril vsem glasno in razločno, da je oblastna smrt obiskala to hišo. Med dvema vrstama težkih voščenic je spaval na mrtvaškem odru mož, kateri je bil spoštovan v vsi občini. Z lastno pridnostjo in varčnostjo si je pridobil skoro vse sedanje imetje. Lahko se je v smrtni uri zadovoljno ozrl v svojo preteklost, saj je mogel reči: »Zahvalim te, o Bog, za dneve, katere si mi dal. Glej, od svoje mladosti doslej nisem nobenega zgubil! In tako more govoriti le malokdo.

Dva dni pozneje se je zgrnila zemlja nad starim Korenom. Vsem je bilo žal vrlega moža, ki ni nikomur storil za las krivice, pomagal pa povsod, kjer je le mogel. Veličasten pogreb je pričal, koliko hvaležnih src je želelo: mir in zveličanje njegovi duši.

V daljno Afriko so naznanili sinu — kapitanu Pavlu — očetovo smrt, mladi Ivan Koren je pa prevzel gospodarstvo.

Naši vzorniki v zgodovini.

Mnogi izmed sedanjih pisateljev so se začeli umikati vzorom ali idejalom, in zdi se jim najlepše, če opisujejo vsakdanje življenje, kakoršno se lahko opazuje vsepovsod. Na vrsto pridejo seveda tudi najpodlejše osebe, katere pisatelj spremlja po najpogubnejših potih. Seveda to ni hasno.

Kaj pa so vzori?

O vzorih moremo govoriti skoro pri vsaki reči. Ako si mislim kak kraj tako lep, tako prijeten, da si krasnejšega in milejšega ni želeli, kakoršnega seveda nikjer ni na tem svetu, marveč si ga duhovit človek le slika po svoji domišljiji v vsej mogoči lepoti: imenujem tak kraj — vzoren ali idejalen kraj. In če si mislim človeka, v kateremkoli stanu, tako dovršenega, da si ga, vsaj za ta stan, ne morem želeli boljšega, čeravno vem, da tako dobrega človeka ni nikjer pod solncem, marveč se kaže le v mojem duhu v sijaju tolike popolnosti: zovem ga — vzornika. V tem smislu govorimo o vzornem vladarju, vzornem kupcu, vzornem dijaku, vzornem katoličanu itd. Nihče ne more utajiti, da pravi umetniki s tem silno pospešujejo blaženje naših src, če nam duhovito, ženijalno predočujejo take vzore.

Ako pa vendarle tudi mnoge zgodovinske osebe, ki so res živele na zemlji in se odlikovale po svojih sijajnih vrlinah in čednostih, imenujemo vzorne, hočemo s tem le reči, da so se kar moč približale oni popolnosti, katera nam kot vzor odseva v naši domišljiji, in da nam morajo biti vzor ali zgled v posnemanje. Opisovanje takih vzornikov nam je še koristnejše, ker